

Beskrivelse og vurdering av tiltaket:

Zero – program mot mobbing

Ungsinnforfatter: Monica Martinussen og Helene Eng

Vurdert i Ungsinnpanelet: 07.06.2010

Ungsinnforfatteren er ansvarlig for beskrivelsen av tiltaket. Beskrivelsen er basert på informasjon fra Senter for Atferdsforskning ved Universitetet i Stavanger. Spørreskjemaet er utfyllt av Gaute Auestad ved Senter for Atferdsforskning, samt gjennomgang av annen tilgjengelig litteratur. Ungsinnpanelet er ansvarlig for vurdering og klassifisering.

Innledning

Zero er et universalforebyggende mobbeprogram for barne- og ungdomstrinnet. Målene ved programmet er reduksjon og forebygging av mobbing, økt trivsel på skolen, og redusert angst for mobbing. Tiltaket er utviklet av forskere ved Senter for atferdsforskning (SAF) ved Universitetet i Stavanger.

Antimobbearbeidet i Zero forankres i skolens ordinære organer, og involverer hele skolens personale i tillegg til Foreldrerådets arbeidsutvalg (FAU) og elevrådet. Skolen mottar en opplæringspakke som varer over ett år og etter dette forventes det at Zero-arbeidet opprettholdes i skolene på varig basis.

Zero-programmet bygger på prinsippet om nulltoleranse for mobbing, autoritative voksne, konsistens og kontinuitet. Programmet inneholder materiell med tiltak som skolen, FAU og elevrådet kan bruke i sitt arbeid.

Eier av tiltaket

Tiltaket eies av
Senter for Atferdsforskning
Universitetet i Stavanger
4036 Stavanger
Web: <http://saf.uis.no/>
e-post: safpost@uis.no

Beskrivelse av tiltaket

Nulltoleranse for mobbing, *aktiv involvering* i hele skolemiljøet og *forpliktelse* står sentralt i Zero - programmet. Ansatte, elever og foreldre skal involveres slik at alle parter får et eierforhold til Zero. Arbeidet mot mobbing skal oppleves som viktig av alle aktørgruppene. Skolens rutiner og normer bygges gjennom hvordan mobbing avdekkes, hvordan saker med mobbing løses, hvordan mobbing forebygges og hvorvidt dette er et kontinuerlig arbeid ved skolen.

Zero er ikke et manualstyrt program, men bygger på prinsipper som skal gi retning til arbeidet. I programmets materielle beskrives i tillegg en rekke elementer som man kan eller bør inkludere i arbeidet. Noen av elementene er særlig sentrale og det forventes at skolene som deltar i Zero forplikter seg til å bruke disse. I tillegg er det elementer som anbefales og andre forslag og ideer. Skolene planlegger sine aktiviteter basert på prinsippene i Zero, egne ressurser og egne behov.

Prinsipper for Zero-programmet

Nulltoleranse er et av prinsippene i Zero. Det tillates ikke at elever er ubehagelige mot andre elever, selv om det bare er små episoder. Holdningen om nulltoleranse skal markeres tydelig av de voksne, og i programmet beskrives dette som forebyggende for grove episoder og langvarig mobbing. Selv om null- forekomst kan synes urealistisk, er aktivt arbeid for et mobbefritt miljø et sentralt mål i Zero. Både ansatte, elever og foreldre må være trygge på at mobbing ikke tolereres.

Barna på skolen skal møtes av autoritative voksne. En autoritativ voksen viser en kombinasjon av støtte og kontroll overfor barnet. De støtter barna ved å tydelig vise at de bryr seg om hver elev, ved å vise dem oppmerksomhet og respekt, samt ved å hjelpe dem faglig og sosialt. Samtidig skal de voksne ha kontroll på skolen slik at ikke uformelle, negative ledere blant elevene overtar kontrollen. Det er også viktig at det er et godt samhold blant de voksne og at elevene ser at de voksne er venner og samarbeider godt.

Et annet viktig prinsipp i Zero er at antimobbearbeidet er konsistent. Med det menes at arbeidet er integrert i skolens totale virksomhet og at det er sammenheng mellom alle små og store tiltak i ulike deler av skolehverdagen. Tematiske koblinger anses i programmet som virkningsfullt. Med dette mener man at man skaper tematiske kobling mellom antimobbearbeidet og andre viktige områder for skolen for å vise hvordan de henger sammen, og hvordan antimobbearbeidet skal være en integrert del av skolens virksomhet. Et eksempel er at en rektor besøker en klasse og samtaler med elevene om både mobbing og klassens gode innsats i et fag. Med dette sier rektor at mobbing ikke kan forenes med den gode standarden man ønsker på skolen. Slike koblinger tenkes å sette mobbing inn i en større sammenheng for elevene og skape større troverdighet. I tillegg er det viktig med en generell konsistens i programmet gjennom det daglige alminnelige arbeidet i klassen. God klasseledelse beskrives som forebyggende i seg selv.

Organisering av Zero-arbeidet

Zeroarbeidet i skolen involverer hele skolen og bør og involvere samarbeidspartnere som PP-tjenesten, barnevernet og helsesøster. Arbeidet ledes av en ressursgruppe av nøkkelpersoner som skal påse at Zeroarbeidet følges opp og at FAU og elevrådet involveres.

Ressursgruppen får grundig opplæring i forebyggende arbeid og metoder for tiltak, og fungerer som en støtte før lærere og SFO personalet. Lærere og SFO personalet organiseres i team. Teamene har møter gjennom hele året for å planlegge å drøfte aktuelle forebyggings- og problemløsnings tiltak i klassene. Dersom noen i teamene oppdager mobbing, skal temaet informeres om hvem som er involvert. Teamleder rapporterer til ressursgruppa. Kollegagruppa brukes til å utarbeide skolens handlingsplan mot mobbing basert på Zero-malen.

Det er utviklet et eget Zero-materiell til elevrådet. Dette inneholder informasjon om mobbing, samt en beskrivelse av hvordan elevrådet kan bidra i skolens antimobbearbeid. Elevrådet oppfordres til å jobbe systematisk ved å planlegge aktiviteter for et år. Materiellet inneholder forslag til tiltak elevrådet kan bidra til antimobbearbeidet i og utenfor klasserommet. Kontaktlærer har ansvar for at elevrådet arbeider med materialet.

Ressursgruppa har ansvaret for å involvere FAU i arbeidet. Zero-programmet anbefaler boken Mobbing. Håndbok til foreldre (Roland, 1996) til bruk i FAU.

Metoder som anvendes

Skolene skal utarbeide egen handlingsplaner for mobbing basert på prinsippene og ideene i Zero-programmet (Midthassel, 2003; Roland & Vaaland, 2006). De fire bærende prinsippene i arbeidet mot mobbing er avdekking, problemløsning, forebygging og kontinuitet. Handlingsplanen skal vise skolens holdning og tiltak. Tiltakene kan være på skolenivå, i klasserommet eller rettet mot foreldrene.

Avdekking

Skolen skal gjennomføre en anonym spørreundersøkelse blant elevene om våren. Undersøkelsen er utarbeidet av Senter for atferdsforskning og har til hensikt å kartlegge omfanget av mobbing samt hvor mobbing vanligvis skjer. Skolen mottar egne resultater og gjennomsnittet for alle skoler som deltar i Zero.

Andre tiltak for avdekking er at skolene skal ha stor tetthet av inspiserende lærere i skolegården og fellesarealer inne i bygningen. De voksne som bærer en synlig vest, skal spre seg for å få best mulig oversikt og de skal gripe inn ved negativ atferd generelt og mobbing spesielt. I tillegg skal rektor besøke hver klasse og SFO tidlig i skoleåret og forhøre seg om mobbing. Mobbing skal være tematikk ved individuelle samtaler med elevene og med de foresatte for å avdekke om mobbing foregår.

Problemløsning

Når mobbing avdekkes skal skolene ha gode prosedyrer for problemløsning. Ved mistanke om mobbing skal den voksne prøve å få best mulig oversikt over situasjonen før han/hun gjennomfører samtaler med de involverte elevene. Det kan være ulike måter å gjennomføre disse samtaler på og materialet eksemplifiserer flere fremgangsmåter. Normalt vil det gjennomføres flere samtaler med mobbeofferet først, deretter samtale med plagerne hver for seg etterfulgt av en samtale med plagerne samlet. Foreldrene trekkes også inn.

Målet for samtaler er å få slutt på plagingen. Et viktig element i samtalen med offeret er at denne skal oppleve den voksnes støtte. Hun eller han skal få vite at skolen ikke vil akseptere at plagingen fortsetter og at skolen vil ta ansvar for å få slutt på plagingen. Overordnet prinsipp i elevsamtaler er at en støtter offeret og stiller krav til plagerne, uten å forhandle med dem. Etter at læreren sammen med plagerne har kommet frem til en løsning følges både plagerne og offeret opp med oppfølgingssamtaler. Det kan og være aktuelt med tiltak i klassen for også å jobbe med tilskuerne.

Forebygging

Autoritativ klasseledelse er et viktig element for forebygging av mobbing i Zero. Læreren skal kombinere en tydelig myndighet med omsorg for elevene. Læreren skal være klassens formelle og reelle leder, ha autoritet og ha tillit fra elevene. Den autoritative klasseledelsen skal føre til gode relasjoner i klassen, klare rutiner og positive læringsopplevelser. Læreren legger stor vekt på sosial støtte til hver elev, samtidig som det stilles krav til elevene. Det legges vekt på individuelle tilbakemeldinger til elevene både med ros og korrigeringer. Elevene vet at læreren følger med på det sosiale i klassen og at han/hun er i stand til å gripe inn ved uro. Læreren innfører klare retningslinjer for arbeidet i timene, slik at arbeidsdagen er forutsigbar for elevene. Timene starter presis og avsluttes på en ryddig og rolig måte.

Kontinuitet

Et avgjørende prisnipp er at oppmerksomheten og standarden på antimobbearbeidet opprettholdes over tid. Programmet varer ett skoleår. Kontinuiteten gjennom året sikres ved at skolen lager og følger en handlingsplane for perioden. Zero forberedes om våren og programmet er operativt fra første skoledag på høsten.

Mobbing tas opp i klassen regelmessig. Klassen skal vite at skolen til enhver tid er opptatt av dette. Tematiseringen foregår planlagt eller mer spontant som en del av den eksisterende undervisningen. Hver uke avsluttes med et fast innslag der mobbing alltid er et av temaene

På samme måte som i klasserommet, er mobbing også alltid et tema på foreldremøter, både i de felles foreldremøtene og i de personlige foreldrekonferansene. Foreldrene får generell informasjon om mobbing, blir informert om skolens arbeid og blir selv utfordret til å diskutere hvordan foreldrene kan bidra i arbeidet mot mobbing.

Elevrådet oppfordres til å lage sin egen årsplan for tiltak mot mobbing (Senter for atferdsforskning, 2004). I Zero materialet er det et eget idéhefte for elevrådet med forslag til ulike initiativ de kan ta. Det kan være opplegg i klasserommet som diskusjoner, oppgaver, konkurranser eller rollespill. Medelevene bevisstgjøres på de ulike rollene i en mobbesituasjon med særlig vekt på tilskuerrollen. Elevene øver på hvordan de i gitte situasjoner kan unngå å være med på plaging, og bidra til at offeret får hjelp. Elevrådet oppfordres også til å ta initiativ til ulike tiltak for å skape et godt klassemiljø.

Det teoretiske grunnlaget for tiltaket

I Zeros materiell henvises det til forskningslitteratur som forklarer motivasjonen for mobbeatferd, og mekanismer som programmet søker å påvirke gjennom sine metoder (Roland & Vaaland, 2006).

Det beskrives det to typer aggressivitet som kan ha betydning for mobbeatferd. *Reaktiv aggressivitet* er en stabil tendens til å bli sint i møte med frustrasjoner eller etter provokasjoner og at en lar sitt sinne få utløp gjennom negative handlinger. Denne type aggressivitet viser seg ikke å ha stor betydning i mobbeatferd. *Proaktiv aggressivitet* er en stabil tendens til å reagere med utadrettet aggresjon for å oppnå sosiale gevinster uten at det foreligger en provokasjon. Mobbingen gir en maktfølelse overfor offeret og en tilhørighet til de andre plagerne. Mobbing

foregår ofte i grupper og gruppetilhørighet er viktig for mobberne. Relasjonen mellom plagerne styrkes gjennom mobbingen, og det at offeret er utenfor styrker deres opplevelse av fellesskap ytterligere. Proaktiv aggressivitet viser en sterk sammenheng med mobbing både for gutter og jenter, særlig på de øverste klassetrinnene.

Til tross for sine handlinger mener de fleste plagerne at mobbing er galt, og de vil i teorien ta avstand fra denne type handlinger. Plagerne tar derfor i bruk mekanismer for å forsvare sine handlinger. Her er igjen gruppeatferd viktig. Det er ikke like individuelt ansvarsbelastende som atferd man er alene om. Derfor er det viktig i problemløsningsdelen av programmet at man henvender seg til elevene individuelt og ikke i grupper. En annen mekanisme som utvikler seg for plagerne er at de konstruerer sannheter om offeret som gir offeret skyld for deres handlinger. De anser ikke handlingene sine lenger som gale fordi de konstruerer sannheter om at offeret ikke fortjener bedre. Slike argumenter vil prege plagerens forklaringer når de blir konfrontert med plagingen, og det er derfor et viktig poeng i Zero at den som samtaler med plagerne forstår hvilken funksjon denne type forklaringer har og ikke innleder seg på diskusjoner om disse vurderingene av offeret.

Tilskueren beskrives å ha en viktig rolle for mobbingen. Tilskuerne deltar ikke selv i plagingen, men registrerer at den skjer. Programmet beskriver dem som taus majoritet, og det tenkes at mange av tilskuerne er imot plagingen, men at de tror at de andre elevene er positive til plagingen og at de derfor ikke tør gripe inn. I materialet beskrives det at også at plagerne ofte tar feil og at de tror at tilskuerne støtter deres handlinger, selv om dette ikke er tilfelle. Dersom tilskuerne griper inn til støtte for mobbeofferet, er dette effektivt for å stoppe mobbingen.

Klasser med atferdsproblemer og mobbing kjennetegnes ved generell utrygghet mellom mange av elevene, negativ klikkdannelse og isolerte elever. Utryggheten gjør at elevene slåss for sine posisjoner med mobbing som et virkemiddel. Potensielt aggressive elever er sensitive for ledelse og de får mindre spillerom dersom lærerens ledelse blir tydelig. Aktiv og målrettet ledelse fra læreren påvirker de sosiale strukturene slik at mobbing forebygges. En autoritativ voksen som viser en kombinasjon av støtte og kontroll overfor barnet fremmer positiv atferd for barnet. Dette gjelder både hjemme og på skolen. Effekten ser ut til å være størst der foreldre og skolen samarbeider.

Erfaringer med tiltaket og evaluering i Norge

Flere skoler har erfaring med Zero og til sammen har mer enn 360 skoler i Norge deltatt i ZERO siden 2003. Som eksempler på deltagelse i Zero kan nevnes Madlamark skole i Stavanger, Hobøl Ungdomsskole på Hobøl og Odda barneskole på Odda.

En evaluering av programmet er gjennomført i Norge i 2003/2004 med i alt 146 skoler som mottok Zero-programmet med til sammen over 20000 elever (Roland, Bru, Midthassel, & Vaaland, 2009). Elever i skolene som deltok i Zero-programmet ble sammenlignet med elever i skoler utenfor programmet. Elevene i Zeroskolene ble kartlagt både før programmet startet og etter 12 måneder. Elevene i sammenligningskolene ble kartlagt på ett tidspunkt og så 3 år senere. I underkant av 7000 elever deltok i sammenligningsgruppen som deltok i en generell undersøkelse om skolemiljø i 2001 og 2004. I den aktuelle tidsperioden var det generelt et stort

fokus på mobbing i skolene med den daværende regjeringens manifest mot mobbing. Omtrent halvparten av sammenligningsskolene rapporterte å ha økt sin innsats for å redusere mobbing i den aktuelle perioden. I begge gruppene besvarte elevene spørsmål om de ble mobbet eller mobbet andre, der svaralternativene ble angitt på en firedelet skala som gikk fra aldri (0) til daglig (3). I evalueringen innen Zero-skolene er et såkalt kohorte design benyttet (se f.eks Olweus, 2005). Dette innebærer at elever på et gitt klassetrinn utgjør en kohorte som etter at de har mottatt programmet sammenlignes med pretestmålingene for elever fra samme klassetrinn. Fordelen med dette designet er at elever fra samme skole antakelig er mer like i bakgrunnsfaktorer enn elever fra helt andre skoler. Ved å anvende dette designet kontrollerer man også for at elevene har blitt ett år eldre og unngår at forklaringen på endringen kan tilskrives økende alder hos barna. Dette ville ha vært et problem dersom man hadde anvendt et tradisjonelt pretest-posttest design der hvert barn ble sammenlignet med seg selv før og etter intervensjonen. Studien har altså benyttet seg av to typer kvasi-eksperimentelle design, både en sammenligning innad i Zeroskolene (kohorte design) og en sammenligning mellom grupper der Zero-skolene sammenlignes med en gruppe skoler som ikke har deltatt i Zero-programmet men der det kanskje har foregått andre initiativ for å redusere mobbing.

Dersom vi betrakter endringen fra pre- til posttest i forhold skalaen som kartlegger om man blir mobbet av andre så er det en nedgang i gjennomsnittskåren hos de yngste elevene på 0,11 og de eldste elevene 0,06. Sett i forhold til de aktuelle standardavvikene som er mellom 0,48 og 0,54 må effekten beskrives som liten (effektstørrelser i form av standardiserte gjennomsnittsforskjeller er 0,21 og 0,12). Tilsvarende resultater ble oppnådd for skalaen som målte mobbing av andre. Et problem med dette designet er imidlertid at man ikke kan helt kan utelukke at det kan ha skjedd andre ting samtidig med Zero intervensjonen, som eksempelvis en generell oppmerksomhet rundt mobbing eller andre tiltak på skolen som også bidro til den observerte effekten.

I analysene der elevene i Zero-skolene ble sammenlignet med andre skoleelever er det ingen signifikant forskjell i endringer i mobbing (verken for skalaen som kartlegger å mobbe eller å bli mobbet).

I studien er det også gjort analyser på om andelen som mobber eller som blir mobbet endrer seg. Utgangspunktet for disse analysene er en grovinndeling av elevene i to kategorier dvs om de blir mobbet eller ikke, og tilsvarende for om de mobber andre basert på om de svarer bekreftende på at dette inntreffer ukentlig eller oftere. Det var ingen signifikant nedgang i prosentandelen mobbere, og det var heller ingen signifikant forskjell mellom Zero-utvalget og sammenligningsgruppen i endringen av andelen mobbere. For andelen som ble mobbet var det en signifikant nedgang i Zero-utvalget fra før til etter intervensjonen. Differansen var hhv. $(10,1\% - 7,4\%) = 2,7\%$ for de yngste elevene og $(7,0\% - 5,7\%) = 1,3\%$ for de eldste. Dette er en nedgang på 27% for de yngste og 19% for de eldste. For dette store utvalget innebærer dette omtrent 400 færre elever som ble mobbet. Det var imidlertid ingen signifikant forskjell i endringer mellom Zero-gruppen og sammenligningsgruppen i andelen som ble mobbet.

Dersom vi oppsummert betrakter resultatene for de som blir mobbet da dette må kunne sies å være den viktigste variabelen så er det en svak signifikant nedgang i gjennomsnittskåren for skalaen som kartlegger å bli mobbet i basert på kohorte-designet. Det var også en signifikant

nedgang i andelen som blir mobbet på omtrent 25% for hele utvalget. Når det gjelder sammenligningen mellom Zero-skolene og de øvrige skolene var det ikke signifikante forskjeller i endringen i gjennomsnittsskåren på skalaen som måler å bli mobbet eller i andelen som ble mobbet. Det er imidlertid viktig å huske på at det også kan ha foregått andre tiltak eller initiativ mot mobbing i sammenligningsgruppen i den aktuelle tidsperioden, noe som reduserer muligheten for å finne forskjeller mellom gruppene. I tillegg var tidsrommene mellom pre-post test lengre i sammenligningsgruppen enn i Zero-skolene. (3 vs 1 år) noe som også gjør denne sammenligningen noe vanskelig.

En videre analyse av seks av skolene der implementeringen hadde vært meget god, viste bedre resultater i form av en høyere nedgang i andelen som ble mobbet (40% nedgang) (Midthassel & Roland, manus innsendt for vurdering)

Det er også gjennomført en annen studie for å undersøke effekten av to ulike former for oppfølging etter avsluttet deltakelse i Zero-programmet sammenlignet med en kontrollgruppe. Det ble ikke avdekket forskjeller i mobbing mellom de tre gruppene, og forventningene om at skolene som fikk oppfølging skulle gjøre det bedre enn de uten ekstra oppfølging fikk ikke støtte i studien (Midthassel & Idsoe, in press).

Spredningspolitikk og implementeringsstrategier

Zero har en aktiv spredningsstrategi med informasjon om programmet gjennom annonser, nettsider og brosjyrer. Interesserte skoler søker om å delta i programmet, helst sammen med to til fire andre skoler. Skolene utgjør en skolegruppe som mottar opplæring fra Senter for atferdsforskning sammen.

Skolene mottar:

- Fem seminardager om skolens arbeid mot mobbing til skolenes ressursgrupper (noen av disse er halve dager)
- En kursdag om mobbing for hele personalet
- Telefonisk eller elektronisk oppfølging og veiledning skole for skole
- En materiellpakke bestående av: lærerveiledning, elevrådshefte, mal for handlingsplan, håndbok til foreldre og to filmer
- Kursmateriell til bruk overfor foresatte, sendt elektronisk
- To undersøkelser om mobbing blant elevene: en ved oppstart og en året etter.
- Skolene får rapport om resultatet av undersøkelsene. I tillegg vil deler av undersøkelsene bli presentert på arbeidsseminar for ressursgruppene.

Zero- skolene betjenes av et faglig nettverk som følges opp av Senter for atferdsforskning. Skolene i skolegruppa oppfordrestil å ha kontakt med hverandre mellom samlingene. På denne måten kan de støtte og stimulere hverandre i arbeidet.

Kvalitetssikring av tiltaket

Tiltaket kvalitetssikres gjennom materiellpakken, opplæringen, veiledning og oppfølging av Senter for atferdsforskning. Skolene som deltar i programmet forplikter seg til å:

- gjennomføre Zeros spørreundersøkelse to ganger med ett års mellomrom

- å opprette en ressursgruppe
- å delta på samlingene i programmet
- å følge opp arbeidet fra kurs og seminarer på skolen ved å iverksette tiltak som trykker elevenes skolehverdag
- å utarbeide en handlingsplan i tråd med malen
- å involvere foreldre og elever i arbeidet mot mobbing
- å gi tilbakemelding om arbeidet i Zero

Kostnadene for implementering av tiltaket

Hver av skolene i en skolegruppe må betale kr. 20.000,-. For skoler med under 50 elever er prisen kr. 17.000. Prisen dekker utgifter i forbindelse med fagpersoner til de seks samlingene gjennom året, samt veiledning som blir gitt til skolene underveis, en materiellpakke og kostnader til mobbeundersøkelsene med tilbakemelding til den enkelte skole. De samarbeidende skolene må selv dekke utgifter til kurs og seminarlokaler og en enkel bevertning. Øvrig materiellet kan kjøpes til kostpris eller lastes ned gratis fra nettet.

Ungsinnspanelets vurdering av tiltaket

Zero er et universalforebyggende mobbeprogram for barne- og ungdomstrinnet. Hovedmålet med programmet er reduksjon og forebygging av mobbing. Tiltaket er grundig beskrevet i brosjyrer, på nettet, i artikler og gjennom annet materiell som er tilgjengelig. Den teoretiske rasjonalen for anti-mobbearbeidet er godt beskrevet i materiellet og baserer seg på anerkjent kunnskap om mobbing. Zero er evaluert i en norsk studie der to kvasi-eksperimentelle design er benyttet, både et kohorte design samt en sammenligning mellom Zero-skoler og andre skoler. Det var signifikante men små endringer i gjennomsnittskårer for mobbing basert på kohorte-designet, og tilsvarende en signifikant reduksjon i andelen som ble mobbet (omtrent 25% nedgang). Det var imidlertid ikke signifikante forskjeller mellom Zero-skolene og sammenligningsskolene i forhold til reduksjonen i mobbing.

Ungsinns klassifisering

Det foreligger detaljerte beskrivelser av Zero og tiltaket har en solid teoretisk forankring. Tiltaket er evaluert i Norge med et kvasi-eksperimentelt design. Studien har enkelte metodiske begrensninger og noe svake funn, spesielt i forhold til sammenligningen mellom Zero-skoler og andre skoler. Zero klassifiseres derfor som et funksjonelt virksomt tiltak på evidensnivå 3 med dokumentasjonsgrad 3 (***)

Referanser:

Aronson, E. (1995) *The Social Animal*. New York: W. H. Freeman and Company.

Midthassel U. V. (2003) Skolens handlingsplan mot mobbing. Introduksjon og mal. Senter for atferdsforskning, Høgskolen i Stavanger.

Midthassel, U. V., Bru, E., & Idsoe, T. (in press). Is the sustainability of reduction in bullying related to follow-up procedures. *Educational Psychology*.

- Midthassel, U. V., & Roland, E. (2010). ZERO- et program mot mobbing. Manuskript innsendt for vurdering.
- Olweus, D. (2005). A useful evaluation design, and effects of the Olweus Bullying Prevention Program. *Psychology, Crime & Law*, *11*, 389-402.
- Roland, E. (1999). *School Influences on Bullying*. Stavanger: Rebell forlag.
- Roland, E. (2007). *Mobbingens psykologi*. Oslo: Universitetsforlaget.
- Roland, E., & Vaaland, G. S. (2006). Zero, SAFs program mot mobbing. Lærerveiledning. Senter for atferdsforskning, Universitetet i Stavanger.
- Roland, E., Bru, E., Midthassel U. V., & Vaaland, G. S. (2009). The Zero programme against bullying: effects of the programme in the context of the Norwegian manifesto against bullying. *Social Psychology of Education*, *13*, 41-55. DOI 10.1007/s11218-009-9096-0
- Senter for Atferdsforskning. (2004). *Idéhefte mot mobbing for elevrådet*. Barnetrinnet. Stavanger.
- Senter for Atferdsforskning. (2004). *Idéhefte mot mobbing for elevrådet*. Ungdomstrinnet. Stavanger.